

เศรษฐศาสตร์และ ปรัชญาสังคมของ ไอน์สไตน์*

Richard B. McKenzie เขียน

สมบุรณ์ ศุภศิลป์ แปล

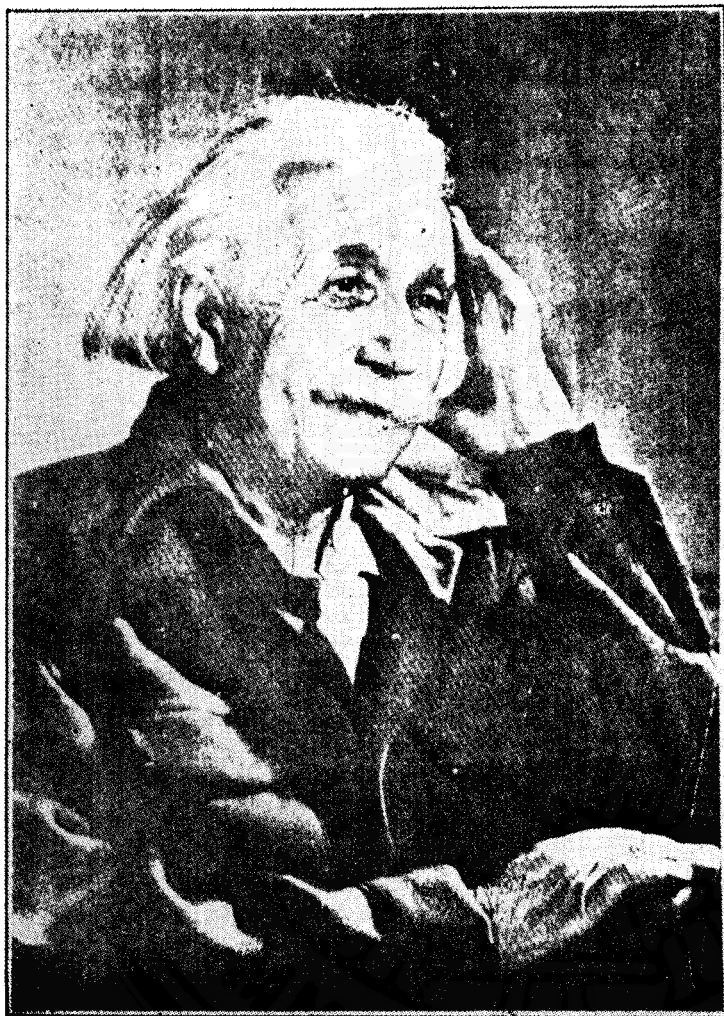
คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

อัลเบิร์ต ไอน์สไตน์ เป็นทั้งนักวิทยาศาสตร์ และบุคคลสำคัญก้องโลก ข้อเขียนของเขา ระหว่างปี ค.ศ. 1905–1917 ถือได้ว่าเป็นการ ปลดปล่อยมโนทัศน์ใหม่ๆ เกี่ยวกับเอกภพ และสร้าง มโนทัศน์ใหม่ขึ้น รวมทั้งเป็นการรับรู้ของเขาเองเกี่ยวกับมนุษย์ด้วย นักพันธุกรรมศาสตร์ผู้หนึ่ง (J.B.S. Haldane) กล่าวว่า ไอน์สไตน์ เป็น “ยิวที่ยิ่งใหญ่ที่สุด นับตั้งแต่พระเยซูเป็น ต้นมา”¹ ซึ่งอาจจะเป็นการอวดอ้างเกินความจริงอยู่บ้าง อย่างไรก็ตาม ในทัศนะของฮอฟมันน์ (Banesh Hoffmann) ผู้เขียนชีวประวัติของ ไอน์สไตน์ ได้เขียนไว้ว่า ในยุคสมัยของไอน์-

สไตน์ นั้น “เขาได้กลายเป็นบุคคลในเทพนิยาย, เป็นวีรบุรุษของประชาชนอย่างแท้จริง เขาเป็น ผู้ประกาศสัจธรรมในสายตาของกษัตริย์, รัฐ-บุรุษ และคนที่มีชื่อเสียง และสาธารณชน ตลอดจนผู้นำประเทศต่างๆ เห็นว่า ไอน์สไตน์ เป็นดาราภาพยนตร์ยิ่งกว่าเป็นนักวิทยาศาสตร์ เสียอีก”²

เนื่องจากความมีชื่อเสียงโด่งดังในฐานะนัก วิทยาศาสตร์ และอันที่จริงแล้วน่าจะเป็นเพราะ ว่า ผู้คนทั่วไปได้ยกย่องนับถือเขาอย่างลึกซึ้ง เกี่ยวกับทฤษฎีต่างหาก ที่ไอน์สไตน์ถูกเรียก ร้องให้แสดงความคิดเห็นในเรื่องต่างๆ มากมาย

*แปลและเรียบเรียงจาก Richard B. McKenzie, “The Economic and Social Philosophy of Albert Einstein; A Study in Comparative Methods” in *The Limits of Economic Science* (Hingham, Mass.: Kluwer-Nijhoff Publishing, 1983).

Albert Einstein.

อาทิเช่น ปัญหาการเหยียดผิว, การต่อต้านยิว, พระเจ้า, การศึกษา, ตลาดแรงงาน และสภาพแรงงาน, เทคโนโลยีสมัยใหม่, การค้าระหว่างประเทศ และระบบมาตรฐานทองคำ, อาวุธปรมาณู, ลัทธิสันติภาพ, รัฐบาลโลก และแม้แต่สาเหตุของเศรษฐกิจตกต่ำเมื่อ ค.ศ. 1929 โดยสรุปแล้ว ไอน์สไตน์ได้แสดงทัศนะต่อระบบเศรษฐกิจแบบตลาด (market economy) และ

ได้เสนอแนวทางสำหรับแก้ไขอาการป่วยไข้ทางสังคมที่เรามองเห็นในยุคนั้น

บทความนี้ต้องการเสนอทัศนะของไอน์สไตน์ เกี่ยวกับเศรษฐกิจและปรัชญาสังคม อย่างไรก็ตาม เราจะศึกษาความคิดอ่านของบุคคลผู้นี้ในเชิงปรัชญาสังคมในฐานะที่เขาเป็นนักฟิสิกส์และบุคคลผู้มีชื่อเสียงก้องโลก เราอาจจะประหลาดใจเป็นอย่างยิ่งว่า วิธีการของฟิสิกส์และเศรษฐศาสตร์ (ของตลาดเสรี) เป็นสิ่งที่คล้ายคลึงกันโดยบังเอิญ โดยเฉพาะระหว่างฟิสิกส์ และเศรษฐศาสตร์แบบมาร์กซ์ที่เน้นและให้ความสำคัญแก่การกำหนดทางประวัติศาสตร์ (historical determinism) ซึ่งถือว่า อัตวิฉัย (subjective

evaluation) เป็นเพียงบทบาทรอง แต่เศรษฐศาสตร์กระแสหลัก (mainstream) ถือว่า ความต้องการของปัจเจกบุคคลเป็นสิ่งที่กำหนดไว้แล้ว เราจะเริ่มต้นที่ทัศนะของไอน์สไตน์เกี่ยวกับตลาดแรงงาน, เทคโนโลยี, สาเหตุของเศรษฐกิจตกต่ำ—การแก้ไข และการค้าระหว่างประเทศ³

ทัศนะเกี่ยวกับตลาดแรงงาน

แม้ว่าไอน์สไตน์จะต่อต้านอย่างรุนแรงต่อระบบเผด็จการเบ็ดเสร็จแบบคอมมิวนิสต์โซเวียต แต่ทฤษฎีตลาดแรงงานของเขาเองก็มีสาระของเศรษฐกิจศาสตร์แบบมาร์กซ์มิใช่น้อย บางคนอาจกล่าวว่า อันที่จริงแล้วไอน์สไตน์ได้เสนอทฤษฎีการขูดรีดแรงงานของมาร์กซ์ โดยดัดแปลงแก้ไขเพียงนิดหน่อยเท่านั้น ในข้อเขียนของไอน์สไตน์ เขาเห็นว่า การขูดรีดแรงงานเกิดขึ้นเพราะนายทุนสามารถเบียดบังเอาส่วนที่เรียกว่า “มูลค่าส่วนเกินของแรงงาน” (surplus value of labor) ไปจากคนงาน แต่ไอน์สไตน์ มิได้ใช้คำว่า “มูลค่าส่วนเกิน” เขาได้เขียนไว้ดังนี้:

“ด้วยการใช้เครื่องมือแห่งการผลิต คนงานได้ผลิตสินค้าใหม่ๆ ขึ้น ซึ่งได้กลายเป็นทรัพย์สินของนายทุน ประเด็นสำคัญของกระบวนการผลิตนี้คือ ความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งที่คนงานผลิต และสิ่งที่เขาได้รับ โดยวัดเป็นมูลค่าแท้จริง (real value) ตราบใดที่สัญญาการจ้างงานมี “เสรี” สิ่งที่คนงานได้รับ (ค่าจ้าง) จะถูกกำหนดโดยความจำเป็นขั้นต่ำ (minimum needs) ของคนงาน และความ ต้องการพลังแรงงาน (labor power) ของนายทุน เทียบกับ จำนวนคนงานที่ต้องแข่งขันกันหางาน มิใช่ถูกกำหนดโดยมูลค่าของสิ่งของที่คนงานได้ผลิตขึ้นมา ฟังเข้าใจว่า แม้แต่ตามทฤษฎี ค่าจ้างของ

คนงานก็มีได้ถูกกำหนดโดยมูลค่าสิ่งของที่คนงานผลิตได้”⁴

ไอน์สไตน์ ได้ย้ำประเด็นหลักว่า คนงานต้องแข่งขันกันในการหางาน และสัญญาการจ้างงานมีลักษณะ “เสรี” (ซึ่งอาจหมายความว่า แรงงานมีคงที่ และค่าจ้างมิได้จัดสรรแรงงานให้ได้ทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ ฉะนั้น ค่าจ้างจึงเท่ากับรายได้ขั้นต่ำที่สุด ดังที่มัลธัสตั้งสมมติฐานไว้ในตอนต้นศตวรรษที่ 19) ไอน์สไตน์ ก็เช่นเดียวกับมัลธัส และมาร์กซ์ คือยอมรับว่า ในบางเวลา ค่าจ้างอาจจะอยู่ในระดับที่สูงกว่าความจำเป็นพื้นฐาน (basic needs) ของคนงานโดยบังเอิญ “แรงงานได้รับค่าจ้างแพงมาก (ในสหรัฐ) เพราะประเทศนี้มีประชากรอาศัยอยู่อย่างกระจุกกระจายเมื่อเทียบกับทรัพยากรธรรมชาติ”⁵ แต่ในประเทศที่มีประชากรหนาแน่น เช่น จีน หาเป็นเช่นนั้นไม่⁶ อย่างไรก็ตาม ไอน์สไตน์คิดว่า ค่าจ้างสูง ๆ จะทำให้ประชากรเพิ่มขึ้น ซึ่งจะกดอัตราค่าจ้างให้ต่ำลงอีก เพราะมีการแข่งขันกันหางานต่อจากนั้น เขาได้เขียนว่า “ในระบบนายทุน ทุกสิ่งทุกอย่างถูกวางแผนไว้เพื่อประหยัดแรงงาน เนื่องจากค่าจ้างแรงงานสูงมาก”⁷ เขาจึงคิดว่าค่าจ้างและประสิทธิภาพของแรงงานจะไม่เพิ่มขึ้น แต่จะเกิด “กองทัพของผู้ว่างงาน” (army of unemployed) เพราะคนงานต้องแข่งขันแสวงหางาน ยังผลให้มูลค่าของสิ่งของที่คนงานผลิตและอัตราค่าจ้างที่คนงานได้รับแตกต่างกัน

ดังนั้น เราสามารถสรุปได้ว่า ทฤษฎีตลาดแรงงานของไอน์สไตน์ อาศัยทฤษฎีมูลค่าเชิงแรงงาน (labor theory of value) และทฤษฎีค่าจ้างพอประทังชีพ (Subsistence wage theory) เป็นพื้นฐาน ถึงแม้ว่า ไอน์สไตน์จะไม่ได้กล่าวถึงแหล่งที่มาของมูลค่าไว้อย่างชัดเจนก็ตาม ซึ่งคล้ายคลึงกับทฤษฎีการขูดรีดแรงงานของมาร์กซ์แน่นอนที่กระบวนการของตลาดแรงงานในทัศนะของมัลธัส, มาร์กซ์ และไอน์สไตน์ ย่อมผูกพันอยู่กับกระแสธารแห่งประวัติศาสตร์และความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

ทัศนะเกี่ยวกับเทคโนโลยี

ไอน์สไตน์ เชื่อว่า ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ซึ่งผลิดอกออกผลเนื่องจากการค้นคว้าวิจัยทางวิทยาศาสตร์ขั้นพื้นฐาน ไม่จำเป็นต้องได้รับการชี้แนะโดยผลประโยชน์ในการประดิษฐ์คิดค้นในเชิงปฏิบัติ หากแต่ถูกกระตุ้นให้จำเริญเติบโตโดยแรงจูงใจใฝ่หาทำไรของนายทุนที่พยายามจะไ้แรงงานให้น้อยที่สุดอย่างไรก็ตาม ในทัศนะของไอน์สไตน์ เทคโนโลยีมีชีวิตของมันเองที่มุ่งไปตามสิ่งแวดลอมทางเศรษฐกิจ, เติบโตขึ้นมาในกระบวนการผลิตและส่งผลกระทบทางเศรษฐกิจและการเมือง ตลอดจนชีวิตและทัศนคติของปัจเจกชนที่มีต่อสังคมเพิ่มมากยิ่งขึ้นตลอดเวลา ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและประสิทธิภาพที่เพิ่มพูนขึ้น

นี้เป็นผลลัพธ์ของความพยายามของนายทุนที่ได้ลงทุนนำเอา “มูลค่าส่วนเกิน” จากแรงงานไปผลิตซ้ำอย่างเต็มกำลัง

ไอน์สไตน์ก็เช่นเดียวกับมาร์กซ์ ได้ตระหนักถึงความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีที่ก่อให้เกิดการปรับปรุงสินค้าและบริการ ตลอดจนทำให้ความยุ่งยากในการทำงานลดลง แต่ทว่าในการวิเคราะห์ระบบเศรษฐกิจแบบตลาดและสภาพแวดล้อมทางการเมืองของโลกนั้น ไอน์สไตน์มักจะย่ำอยู่เสมอดังผลลัพธ์ในเชิงทำลายและการคุกคามของความเจริญทางเทคโนโลยีต่ออนาคต หรือแม้แต่ว่าความอยู่รอดปลอดภัยของมนุษยชาติ โดยเฉพาะไอน์สไตน์ รู้สึกไม่สบายใจที่เห็นความก้าวหน้าของเทคโนโลยีปริมาณ ซึ่งตนมีส่วนร่วมในการสร้างสิ่งนี้โดยไม่เจตนา เขาได้เขียนไว้ว่า :

“จากประสบการณ์อันปวดร้าว เราได้เรียนรู้ว่า การคิดอย่างมีเหตุมีผลไม่เพียงพอที่จะแก้ปัญหาชีวิตในเชิงสังคมของเราได้ งานวิจัยที่เจาะลึกและผลงานทางวิทยาศาสตร์อันชาญฉลาดมักจะส่งผลกระทบต่อนุชนชาติอย่างน่าสลดใจ ในด้านหนึ่งมีการประดิษฐ์คิดค้นต่างๆที่ช่วยให้มนุษย์ไม่ต้องทำงานอย่างหนัก ทำให้ชีวิตสบายและมั่งคั่งขึ้น แต่ทว่าในอีกด้านหนึ่ง มันทำให้ชีวิตไม่หยุดนิ่งและกลายเป็นทาสของสิ่งแวดล้อมทางเทคโนโลยี และที่-

อันตรายที่สุดก็คือ มันได้สร้างวิถีแห่งการ
ทำลายมวลมนุษย์เอง”⁸

สำหรับสาเหตุของของภาวะเศรษฐกิจตกต่ำนั้น
ไอน์สไตน์ ให้บรรดาอธิบายว่า :

“วิกฤตการณ์นี้ มีลักษณะแตกต่างจาก
วิกฤตการณ์ในอดีต เนื่องจากภาวะ
เศรษฐกิจตกต่ำครั้งนี้มีเงื่อนไขแตกต่าง
ออกไป กล่าวคือ วิธีการผลิตก้าวหน้า
ไปอย่างรวดเร็ว วิธีการผลิตแบบใหม่
ไม่ต้องใช้แรงงานมากดังเช่นแต่ก่อน ภายใต้
ระบบเศรษฐกิจเสรี สภาพการผลิต
ดังกล่าวย่อมนำไปสู่การว่างงานอย่างหลัก
เลียงไม่ได้ สำหรับเหตุผล (โดยพื้นฐาน
แล้ว คือ เหตุผลแบบเดียวกับของมาร์กซ์)
ซึ่งข้าพเจ้าไม่ปรารถนาจะเสนอเพื่อการ
วิเคราะห์ในที่นี้ ก็คือ ผู้คนส่วนมากถูก
ภาวะจำยอมบังคับให้ยอมรับค่าจ้างแต่
เพียงน้อยนิดเพื่อสามารถดำรงชีพอยู่ได้
ถ้าโรงงานสองโรงงานผลิตสินค้าประเภท
เดียวกัน (โดยสมมติว่าอย่างอื่นไม่
เปลี่ยนแปลง) โรงงานที่จ้างคนงานน้อย
กว่าย่อมผลิตสินค้าได้ในราคาต้นทุนที่ต่ำ
กว่า ฉะนั้นวิธีการผลิตในปัจจุบันจึงไม่จำเป็น
ที่ต้องใช้แรงงานมากเหมือนแต่ก่อน”⁹

ไอน์สไตน์ให้เหตุผลว่า กำลังแรงงานต้องว่าง
งาน เพราะความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี เมื่อ
มีกองทัพผู้ว่างงาน และค่าจ้างของคนงานต่ำกว่า
มูลค่าของสินค้าและบริการ อุปสงค์ (demand)

จึงมีน้อยกว่าผลผลิต ดังนั้น “ภาวะการณ์นี้จึง
ทำให้ปริมาณการขายและกำไรลดต่ำลง ธุรกิจ
ต่าง ๆ ต้องล้มละลาย ซึ่งทำให้การว่างงานเพิ่ม
ขึ้น และยังทำให้ความมั่นใจที่จะลงทุนลดน้อย
ลงไปด้วย ในที่สุดธนาคารพาณิชย์ก็พลอยประ
สพการล้มละลายเนื่องจากมีแต่ผู้มาถอนเงิน
ฝากคืนไป และกิจการอุตสาหกรรมทั้งหลาย
ต้องพลอยหยุดชะงัก”¹⁰ ดังนั้น ไอน์สไตน์
ได้โดยทฤษฎีพัฒนาการของเทคโนโลยีที่รวดเร็ว
อย่างรวดเร็วเข้ากับเศรษฐศาสตร์มหภาคของ
เคนส์ ซึ่งเราสามารถกล่าวได้ว่า เคนส์ คือผู้ที่
สานต่อการวิเคราะห์สาเหตุของภาวะเศรษฐกิจ
ตกต่ำสืบต่อจากมาร์กซ์¹¹

เช่นเดียวกับมาร์กซ์ ไอน์สไตน์ได้
วิเคราะห์ปัญหาวัฏจักรธุรกิจไว้ว่า ในขณะ
ที่เทคโนโลยีก้าวหน้าไปเรื่อย ๆ อย่างต่อเนื่อง
ระบบเศรษฐกิจก็ต้องผ่านช่วงเวลาแห่งความ
จำเวียนสุดขีด และตกต่ำสลับกันไป ดังนั้น ผู้นำ
ทางการเมืองจะเริ่มตระหนักว่าระเบียบเก่าของ
ระบบทุนนิยมย่อมไม่สอดคล้องกับระดับของ
เทคโนโลยีอีกต่อไป พวกเขาจึงได้พยายามทำ
การวางแผนเศรษฐกิจขึ้นใหม่ ซึ่งอาจเป็น
การประกันให้เกิดความสมดุลระหว่างอุปสงค์
รวมและอุปทานรวม โดยกำหนดระดับการผลิต
และปรับปรุงการกระจายรายได้เสียใหม่ให้
เหมาะสม สรุปลแล้ว ไอน์สไตน์ ได้เน้นหนัก
ในเรื่องวัฏจักรธุรกิจ และการว่างงานในระบบ
ทุนนิยม ซึ่งถือได้ว่าเป็นปัญหาที่เรื้อรัง¹²

ไอน์สไตน์ ใช้คำว่า “ความไร้ระเบียบที่บังเกิดขึ้นเอง” (spontaneous disorder) หรือ “อนาธิปไตยทางเศรษฐกิจของสังคมทุนนิยม” (economic anarchy of capitalistic society) แทนที่จะเรียกว่า “spontaneous order หรือ ordered anarchy” ในขณะที่นักเศรษฐศาสตร์คนอื่นมองว่า ระบบทุนนิยมมีการปรับตัวและการร่วมมือกัน แต่ไอน์สไตน์ กลับมองว่า มี “ความเป็นปรปักษ์” ระหว่างกัน มีการแข่งขันกันเพื่อผลประโยชน์ของตนเองให้ได้มาซึ่งทรัพย์สินและงาน¹³ ทั้งหมดนี้ล้วนแล้วแต่เป็นเรื่องเลวร้ายต่อผู้คนทั้งมวลและทำให้ประชาชนไม่สนใจในผลประโยชน์ร่วมกันในสังคม ทั้งนี้เนื่องจากไอน์สไตน์ยกย่องความอดสาหะพยายามของบุคคลที่กระทำการเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม แต่ชิงชังบุคคลที่พยายามแสวงหาผลประโยชน์ใส่ตัวเพียงอย่างเดียว “การผลิตและการกระจายจ่ายแจกสินค้าต่าง ๆ เป็นไปอย่างไร้ระเบียบแบบแผนโดยสิ้นเชิง (ภายในระบบทุนนิยม) ทุกคนจึงต้องดำรงชีพอยู่โดยเกรงกลัวว่า จะต้องถูกขับไล่ให้ออกจากวงจรเศรษฐกิจ...นี้เป็นเพราะว่าความเฉลียวฉลาดและลักษณะของมวลชนด้อยกว่าของคนจำนวนน้อย (เช่น โมสาร์ท คีตกวีผู้เป็นที่ชื่นชอบของไอน์สไตน์) ซึ่งได้ผลิตสิ่งต่าง ๆ อันมีคุณค่าต่อชุมชน”¹⁴

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าในทัศนะของไอน์สไตน์นั้น จะมีความขัดแย้งกันระหว่างความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี และสถาบันทางสังคม

แต่ไอน์สไตน์มิได้เสนอว่าทางออกต้องอยู่ที่การปฏิวัติ จริงอยู่ไอน์สไตน์ เห็นว่าเราควรมีภาระหน้าที่ทางศีลธรรมที่จะต่อต้านลัทธิฮิตเลอร์ แต่ไอน์สไตน์ก็เป็นนักสันติภาพนิยม (pacifist) และพยายามเสนอทางออกในการเปลี่ยนแปลงสถาบันสังคมด้วยวิธีการแบบสันติ ในแง่นี้ เขารู้สึกว่าบุคคลผู้มีชื่อเสียงพึงมีภาระทางศีลธรรมที่จะทำงานด้านปฏิรูปสังคมอย่างสันติโดยแสดงออกแก่สาธารณชนให้เห็นว่า ระบบเศรษฐกิจที่อาศัยการผลิตเพียงเพื่อ “กำไรยิ่งกว่าเพื่อการใช้สอย” เป็นสิ่งที่ไร้แก่นสาร ไอน์สไตน์ ยังได้ย้ำอีกด้วยว่า เขาปรารถนาที่จะเปลี่ยนแปลงระบบการศึกษาเพื่อเน้นคุณค่าทางสังคม ยิ่งกว่าคุณค่าแห่งปัจเจกชน และส่งเสริมให้มีการผลิตเพื่อส่วนรวม ยิ่งกว่าการผลิตเพื่อปัจเจกชนโดยสรุปแล้ว ไอน์สไตน์ ได้เสนอทัศนะเกี่ยวกับการผลิตและการกระจาย (ผลผลิตและรายได้) ในลักษณะที่มี “มนุษยธรรม” “มีเหตุผล” และ “มีความเป็นอนาธิปไตยน้อยลง” ดังจะเห็นได้จากข้อความที่เขาสนับสนุนระบบสังคมนิยมตอนหนึ่งว่า :

“การแข่งขันกันอย่างไร้ขอบเขต จักนำไปสู่การสูญเสียแรงงานอย่างใหญ่หลวงและทำให้สำนักของปัจเจกชนต้องสังคมเป็นอัมพาตไปดังที่ข้าพเจ้าได้กล่าวแล้ว..... ความมั่งคั่งของปัจเจกชนแต่ละ คือ ความชั่วร้ายบัดชบของระบบทุนนิยม ระบบการศึกษาของเราเป็นผลพวงของ

ความชั่วร้ายนี้เอง ที่ทัศนคติที่เน้นการแข่งขันกันมากเกินไป ทำให้นักเรียนของเรา บูชาความสำเร็จเพื่อเป็นการเตรียมตัวให้ แก่การดำเนินอาชีพของตนในอนาคต”¹⁵

ไอน์สไตน์ ยังเชื่ออีกด้วยว่า เทคโนโลยี สมัยใหม่ เป็นสิ่งที่มีส่วนทำให้เกิดความต่ำทราม ทางศีลธรรมของปัจเจกชน โดยที่พวกเขาต้อง ทำงานอย่างซ้ำๆ ซากๆ เขาได้เคยเขียนจดหมาย ถึงเพื่อนคนหนึ่ง (Otto Juliusburger) จิตแพทย์ ซึ่งถูกคุมขังอยู่ในเบอร์ลินสมัยฮิตเลอร์ เรื่องอำนาจ ดังนี้ :

“ผมคิดว่า เราจักต้องปกป้องตัวเราเอง จากคนที่เป็นอันตรายต่อผู้อื่น อะไรเล่า เป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับข้าพเจ้าให้เห็นภาวะความ รับผิดชอบ ผมเชื่อว่า ความเสื่อมทราม ในพฤติกรรมทางจริยธรรมของผู้คนใน ปัจจุบันเกิดจากการมีเครื่องจักรกล และ มันเป็นสิ่งที่ทำลายความเป็นมนุษย์ของเรา – เป็นผลพลอยได้ที่ร้ายแรงยิ่งของพัฒนา การแห่งสภาพจิตแบบวิทยาศาสตร์และ เทคนิค ผมไม่ทราบว่าจะหาทางแก้ไขสิ่ง บกพร่องน้อยอย่างไร มนุษย์แก่เร็วเกินกว่า โลกที่เขาอาศัยอยู่”¹⁶

อีกประการหนึ่ง ไอน์สไตน์ เห็นว่า ความจำเริญก้าวหน้าของเทคโนโลยีเป็นมูลเหตุ ของการกระจุกตัวในอุตสาหกรรมสมัยใหม่ ใน การโต้ตอบข้อวิจารณ์ของนักวิทยาศาสตร์ โซเวียตเกี่ยวกับรัฐบาลโลก ไอน์สไตน์ได้เขียน ไว้ดังนี้ :

“(1) หากพิจารณาปัญหาเศรษฐกิจสังคม อย่างเป็นปรนัย (objectively) ข้าพเจ้าเห็นว่า พัฒนาการทาง เทคโนโลยีได้ทำให้เกิดการกระจุก ตัวของกลไกทางเศรษฐกิจ ดังจะ เห็นได้จากข้อเท็จจริงที่ว่า อำนาจ ทางเศรษฐกิจในประเทศอุตสาหกรรม ทั้งปวงล้วนแต่อยู่ในมือของ คนส่วนน้อย ผู้คนเหล่านี้ (ใน ประเทศทุนนิยม) มิจำเป็นต้องทำ การสิ่งใดเพื่อส่วนรวมแม้แต่น้อย สำหรับในประเทศสังคมนิยม ผู้ที่มีอำนาจทางการเมือง ซึ่งก็คือ ข้าราชการ จำเป็นต้องกระทำการ เพื่อส่วนรวม”¹⁷

“(2) ทุนเอกชน (private capital) มี แนวโน้มที่จะกระจุกตัวอยู่ในมือ ของคนส่วนน้อย เนื่องจากการ แข่งขันกันระหว่างนายทุนด้วยกัน เองและอีกส่วนหนึ่งเนื่องจากพัฒนา การทางเทคโนโลยี ตลอดจนจนมีการ แบ่งงานกันทำเพิ่มมากขึ้น ซึ่งทำ ให้คนส่วนน้อยสามารถยึดกุมการ ผลิตหน่วยใหญ่ๆ ไว้ได้ โดยที่คน ส่วนใหญ่ต้องสูญเสียผลประโยชน์ ไป ผลลัพธ์ก็คือ ทุนตกอยู่ในมือ ของคนส่วนน้อย ซึ่งไม่สามารถ สืบรวจตรวจสอบได้แม้แต่ในสังคม

ที่มีระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย¹⁸

ยิ่งกว่านั้น ไอน์สไตน์ ยังกังวลใจด้วยว่า การรวมศูนย์ของอำนาจทางเศรษฐกิจในมือของคนกลุ่มน้อย มีผลต่อการควบคุมระบบการศึกษาอีกทอดหนึ่ง

“การรวมศูนย์การผลิต ยังผลให้เกิดการกระจุกตัวของทุนในมือของคนส่วนน้อย ซึ่งสามารถควบคุมสถาบันการศึกษาทั้งหลายของกัลบุตร กุลธิดา รวมทั้งหนังสือพิมพ์ในประเทศของเราด้วย... ดังนั้น กลุ่มที่มีพลังอำนาจทางเศรษฐกิจ จึงมีความเป็นอิสระ และไม่ต้องรับผิดชอบต่อผู้ใด ทั้งนี้พวกเขาย่อมอาศัยวิธีการทางกฎหมายเป็นเครื่องมือปกป้องตนเองตามอำเภอใจ ฉะนั้นจึงไม่น่าประหลาดใจว่าพวกเขาย่อมใช้อิทธิพลที่เหนือกว่าผู้อื่น คุกคามสถาบันอื่น ๆ เป็นต้นว่า สถาบันการศึกษาและหนังสือพิมพ์ เพื่อมิให้เยาวชนได้รับทราบปัญหาต่าง ๆ ซึ่งจำเป็นต่อการพัฒนาชีวิตของผู้คนในประเทศนี้ อย่างสันติ”¹⁹

แนวทางแก้ไขภาวะเศรษฐกิจถดถอย

ไอน์สไตน์ ได้เสนอทางเลือกด้านนโยบายเพื่อแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจตกต่ำในทศวรรษ 1930 ไว้ 5 ประการด้วยกัน คือ

- (1) ลดชั่วโมงทำงานของคนงานเพื่อขจัดการว่างงานให้หมดไป²⁰ แต่

ข้อเสนอนี้เป็นที่ประจักษ์แจ้งในบรรดานักเศรษฐศาสตร์อยู่แล้ว อย่างไรก็ตาม หากไอน์สไตน์ทราบว่ายานโยบายนี้ถูกคัดค้านเสียตั้งแต่แรกแล้ว เขาอาจจะหมดหวังไปได้เพราะว่า

ประการแรก ไอน์สไตน์เองก็ได้เชื่อมั่นในหลักเศรษฐศาสตร์มากนัก เนื่องจาก “ประวัติศาสตร์ของมนุษย์ได้รับอิทธิพลจากสาเหตุต่าง ๆ มากมายที่มีใช้สาเหตุทางเศรษฐกิจ”²¹

ประการที่สอง ไอน์สไตน์ อาจจะอ้างว่าผู้ที่มิงานทำเต็มเม็ดเต็มหน่วยไม่จำเป็นต้องใช้เงินได้ของตนซื้อสิ่งของต่าง ๆ จนหมด

ประการที่สาม ความเดือดร้อนที่บางคนได้รับอาจได้รับการถ่วงดุลโดยผลดี ที่ผู้มิงานทำได้รับ แม้ว่าเขาจะมิงานทำไม่เต็มเม็ดเต็มหน่วยก็ตาม ทั้งนี้ ไอน์สไตน์ ให้เหตุผลว่า เพื่อที่ชีวิตจะประสบความผาสุก มนุษย์เราย่อมหาโอกาสที่จะพัฒนาตนเองในด้านที่มีใช้วัตถุด้วยเพียงแต่ให้เขาได้รับสิ่งจำเป็นพื้นฐานในการดำรงชีพเพียงพอ ในบทความเรื่อง “เสรีภาพ” ไอน์สไตน์ได้ระบุถึงเป้าหมายของชีวิตไว้ 2 ประการ คือ

1. สิ่งที่เป็นต่อการดำรงชีพและสุขภาพของมวลมนุษยชาติ สมควรจักผลิตขึ้น โดยใช้แรงงานน้อยที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้

2. ความพึงพอใจในสิ่งจำเป็นต่อร่างกาย เป็นเงื่อนไขแห่งการดำรงชีพ แต่ทว่าเท่านั้นหาเพียงพอไม่ มนุษย์จักต้องพยายามพัฒนาพลังปัญญาและศิลปะให้สอดคล้องกลมกลืนกับบุคลิกภาพและความสามารถของตนด้วย²²

ยิ่งไปกว่านั้น ไอน์สไตน์ ยังหวังว่า “มนุษย์ไม่พึงทำงานเพื่อบ่มุ่แสงหาสิ่งที่จำเป็นต่อชีวิตจนกระทั่งไม่มีเวลาหรือพลังไว้เพื่อกิจกรรมส่วนตัว หากปราศจากเสรีภาพส่วนนี้แล้วไซ้ เสรีภาพในการแสดงออกย่อมไร้ค่าอย่างน่าเสียดาย...พัฒนาการของนักวิทยาศาสตร์ และงานสร้างสรรค์ด้านจิตวิญญาณ โดยทั่วไปแล้วจำเป็นต้องมีเสรีภาพอีกอย่างหนึ่ง... นั่นคือ เสรีภาพของจิตวิญญาณ ซึ่งประกอบด้วยความเป็นอิสระของความคิดจากการบังคับและจำกัดของเผด็จการและอคติทางสังคมเท่า ๆ กับเป็นอิสระจากนิสัยหรืองานประจำที่ซ้ำซากจำเจ”²³ โดยสรุปแล้ว ไอน์สไตน์เห็นว่า ในระบบเศรษฐกิจแบบตลาด จิตวิญญาณของมนุษย์ยังถูกจำกัดอิสรภาพ

- (2) กำหนดค่าจ้างขั้นต่ำ “เพื่อว่าอำนาจซื้อของคนงานจะได้สูงขึ้นทันกับผลผลิตที่เพิ่มขึ้น”²⁴ ดังที่ได้กล่าวในตอนแรกแล้วว่า คนงานในระบบทุนนิยมได้รับค่าจ้างต่ำกว่ามูลค่าของผลผลิต สำหรับทัศนะของไอน์สไตน์ เข้าเห็นว่า นายทุนไม่สามารถใช้จ่ายรายได้ของตนไปในการซื้อสินค้าเพื่อบริโภคและอุปโภคได้หมด จึงต้องทำการลงทุนต่อไปเพื่อให้อุปสงค์รวมเท่ากับอุปทานรวม ระบบเศรษฐกิจจึงจะดำเนินต่อไปได้อย่างราบรื่น แต่ประสิทธิภาพในการผลิตของคนงานอาจเพิ่มขึ้นจนกระทั่งอุปสงค์รวมต่ำกว่าอุปทานรวมก็ได้ ดังที่เราเห็นว่า ในทศวรรษ 1930 เยอรมนีและสหรัฐ ประสบกับปัญหานี้ ไอน์สไตน์เขียนไว้ว่า “ข้าพเจ้าไม่เชื่อว่า การแก้ปัญหายุ่งยากในปัจจุบันของเราต้องอาศัยความรู้เกี่ยวกับความสามารถในการผลิตและการบริโภคอุปโภค เพราะความรู้ชนิดนี้มาสายเกินกาลเสียแล้ว ยิ่งกว่านั้น ความยุ่งยากในเยอรมนีมิใช่เกิดจากการผลิตมากเกินไป หากเป็นเพราะประชาชนส่วนใหญ่ขาดอำนาจซื้อ

(และคนเหล่านั้นแหละที่ถูกโยน
ออกไปจากกระบวนการผลิตด้วย
การกลั่นกรองตามหลักเหตุผล)“²⁵

ทฤษฎีของไอน์สไตน์ที่เสนอให้
กำหนดค่าจ้างขั้นต่ำจะช่วยกระตุ้น
ให้อำนาจซื้อของประชาชนเพิ่มขึ้น
และบริโภคสินค้าและบริการมาก
ขึ้น ซึ่งเท่ากับกระตุ้นให้มีการผลิต
มากขึ้น ซึ่งคล้ายคลึงกับข้อเสนอ
ของเคนส์

- (3) ไอน์สไตน์ เสนอว่า “อุตสาหกรรมที่มีลักษณะผูกขาด รัฐจัก
ต้องควบคุมราคา เพื่อสร้างทุนขึ้น
ใหม่อย่างสมเหตุสมผล และเป็น
การป้องกันการจำกัดการผลิตและ
การบริโภค”²⁶ หากรัฐสามารถ
ควบคุมระดับราคาไว้ได้ ไอน์สไตน์
เชื่อว่ารัฐจะสามารถชะลอความ
ก้าวหน้าทางเทคโนโลยีไว้ได้อย่าง
มีประสิทธิภาพและอาจลดช่องว่าง
ระหว่างผลผลิต (อุปทานรวม) และ
อุปสงค์รวมได้

- (4) เอาคนงานชราออกจากงานบาง
ประเภทที่ไม่เหมาะสม แต่ยังคงได้
รับรายได้ ซึ่งในขณะนั้นสังคมยอม
รับว่า เขาเหล่านั้นได้ทำประโยชน์
แก่สังคมเพียงพอแล้ว²⁷ ทั้งนี้เพื่อ
เป็นหลักประกันแก่คนหนุ่มสาวใน

กระบวนการผลิต ซึ่งไม่เพียงแต่มี
รายได้เท่านั้น หากยังมีความรู้สึก
รับผิดชอบ รู้สึกว่าตนมีคุณค่าตลอด
จนมีบทบาทที่จำเป็นต่อสังคม

- (5) ควบคุมปริมาณเงินและสินเชื่อ
“เพื่อรักษาระดับราคาไว้ให้เหมาะ
สม การคุมครองใดๆ พึงยกเลิก
เสียทั้งหมด”²⁸ ขณะที่ไอน์สไตน์
ได้เสนอความเห็นนั้น เป็นช่วง
ระยะเศรษฐกิจตกต่ำ เราอาจกล่าว
ได้ว่า ไอน์สไตน์ หมายถึง ภาวะ
เงินฝืด (deflation) มิใช่ภาวะเงิน
เฟ้อ (inflation) นอกจากนั้น
ไอน์สไตน์ ได้เสนอแนะให้สหรัฐ
ออกจากระบบมาตรฐานทองคำ
เพราะว่า เมื่อทองคำสำรองลดลง
ปริมาณเงินย่อมลดลงด้วย ซึ่งส่ง
ผลกระทบที่ไม่ดีต่อระบบเศรษฐกิจ
“ข้าพเจ้าคิดว่า ความผันผวนใน
ค่าของเงินจะหมดไป หากเราใช้
มาตรฐานอื่นที่อิงอยู่กับสินค้าใด
สินค้านึงตามสภาพการบริโภค
แทนระบบมาตรฐานทองคำ ดังที่
เคนส์ได้เคยเสนอไว้นานมาแล้ว
หากนำระบบใหม่มาใช้ เราอาจ
ยอมรับระดับ “เงินเฟ้อ” ที่แน่นอน
ระดับหนึ่งได้ เมื่อเทียบกับสถาน-
การณ์ทางการเงินในปัจจุบัน”²⁹

หากมีการควบคุมสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้
ได้แล้ว โอน์สไตน์ เชื่อว่า “เป็น
ไปได้ที่จะรักษาดุลยภาพอันเหมาะ
สมระหว่าง การผลิตและการบริ-
โภค โดยไม่ต้องจำกัดเสรีภาพของ
วิสาหกิจมากเกินไป และในขณะ
เดียวกันก็ยังสามารถจัดอำนาจ-
พระราชของเจ้าของปัจจัยการผลิต
(ที่ดิน เครื่องจักร) ที่ขูดรีดคน
งานที่ได้รับค่าจ้าง”³⁰

ทัศนะเกี่ยวกับการค้า

ข้อเขียนของโอน์สไตน์เกี่ยวกับการค้า
ระหว่างประเทศมีอยู่น้อยมาก แต่ทัศนะของเขา
ในเรื่องนี้นับว่าสอดคล้องกับเหตุผลของโอน์-
สไตน์เอง ที่คำนึงถึงผลกระทบที่เกิดจากความ
ก้าวหน้าทางเทคโนโลยี โอน์สไตน์ได้ชี้ให้
เห็นว่า โดยที่สหรัฐมีระบบเศรษฐกิจแบบวิ-
สาหกิจเสรีและไม่สามารถสร้างดุลยภาพระหว่าง
ผลผลิตในประเทศและอุปสงค์ในประเทศได้
ดังนั้น

“สหรัฐจึงต้องเน้นในเรื่องการส่งสินค้า
ออกไปขายต่างประเทศ ซึ่งหากไม่มี
การค้ากับต่างประเทศแล้ว สหรัฐก็จักไม่
สามารถดำเนินการผลิตอย่างเต็มกำลังได้
สภาพการณ์เช่นนี้คงไม่เป็นพิษภัยอะไร
หากมูลค่าสินค้าออก และมูลค่าสินค้าเข้า
สมดุลกัน ดังนั้น การขูดรีดของต่างชาติ

จะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อมูลค่าแรงงานของสินค้า
เข้าสูงกว่ามูลค่าแรงงานของสินค้าออก
ของเรา แต่สหรัฐได้พยายามทุกวิถีทางที่
จะหลีกเลี่ยงปัญหานี้ เพราะว่าสินค้าเข้าทุก
อย่างจะทำให้เครื่องจักรที่ทำการผลิตสิน
ค้าของเราอยู่เฉย ๆ โดยเปล่าประโยชน์”³¹

ฟิสิกส์ เศรษฐศาสตร์ และคอลโดเยฟสกี

ทัศนะเชิงเศรษฐศาสตร์ของโอน์สไตน์มี
บ่อเกิดทางปรัชญา สังคม และวิทยาศาสตร์
อย่างไรบ้าง เหตุใด โอน์สไตน์ จึงสนับสนุน
ทัศนะเชิงเศรษฐศาสตร์ ที่นักเศรษฐศาสตร์
หลายคนเห็นว่าไร้สาระอย่างยิ่ง ในการ
พิจารณาพื้นฐานทางทฤษฎีของข้อวิจารณ์เชิง
สังคมของโอน์สไตน์นั้น เรามักจะพบคำถาม
เหล่านี้เสมอ บางทีคำถามที่สองอาจไม่เป็นการ
ยุติธรรมต่อโอน์สไตน์นัก เนื่องจากเป็นการ
สรุปว่าโอน์สไตน์อธิบายเหตุการณ์ทางสังคม
อย่างผิดพลาด อย่างไรก็ตาม คำถามนี้ก็มีค่า
ควรแก่การแสวงหาคำตอบอยู่มิใช่น้อย

ประวัติของโอน์สไตน์

โอน์สไตน์ เป็นผู้ที่มิกิจธุระมากคนหนึ่ง
ในช่วงวัยกลางคนและช่วงปลายของชีวิต เขาใช้
เวลาส่วนใหญ่ตอบโต้กับ นีล บอห์ร (Neil
Bohr) ในเรื่องทฤษฎี quantum mechanics
และพยายามสร้างทฤษฎี unified field theory
แต่ทว่าไม่ประสบผล บางทีโอน์สไตน์อาจมีเวลา

เพียงน้อยนิดในการศึกษาปัญหาเศรษฐกิจอย่างลึกซึ้งก็เป็นได้ การที่ไอน์สไตน์ยอมรับการพิจารณาเหตุการณ์ทางเศรษฐกิจแบบมาร์กซ์สามารถอธิบายได้หลายอย่าง กล่าวคือ จากประวัติศาสตร์ส่วนตัวของเขาเองที่สืบทอดมาจากการคุกคามของพวกนาซีเยอรมัน และที่สำคัญที่สุด คือ จากปรัชญาวิทยาศาสตร์ของเขาเองที่พยายามผลักดันให้เกิดความสมานฉันท์ของพลโลก และสร้างปทัสถานทางจริยธรรมเพื่อผดุงไว้ซึ่งความยุติธรรมแห่งระบบสังคม ความเป็นนักฟิสิกส์ของไอน์สไตน์เองก็ผูกพันอยู่กับทัศนะทางสังคมของเขาอย่างแนบแน่น

การที่ไอน์สไตน์ประณามความชั่วร้ายของระบบทุนนิยม (ซึ่งโน้มเอียงที่จะมุ่งไปสู่สภาพผูกขาด การขูดรีดแรงงาน และทำลายตัวมันเอง) นั้น เราอาจหาเหตุผลจากประวัติศาสตร์ส่วนตัวของเขามาอธิบายได้น้อยเต็มที ไอน์สไตน์เติบโตขึ้นมาระหว่างช่วงปลายศตวรรษที่ 19 ซึ่งเป็นระยะที่เทคโนโลยีจำพวกไอน์สไตน์โตอย่างรวดเร็วโดยเฉพาะสาขาเคมีและไฟฟ้า ทำให้สามารถผลิตสิ่งของต่างๆ ได้ทีละมากๆ ในเยอรมนีช่วงนี้เองที่มีบริษัทใหม่ๆ เกิดขึ้นมากมาย มีการรวมบริษัทเล็กๆ เป็นบริษัทใหญ่ รวมทั้งบริษัทเล็กๆ ที่บิดาของเขาดำเนินกิจการด้วย ในช่วงทศวรรษ 1880 และ 1890 เรื่องทรัพย์สินเป็นประเด็นปัญหาทางการเมือง ทั้งในเยอรมนีและในสหรัฐ

โรนัลด์ คลาร์ก (Ronald Clark) ผู้เขียนชีวประวัติของไอน์สไตน์ บันทึกไว้ว่า ซูริก เมือง

ที่ซึ่งไอน์สไตน์ได้งานทำครั้งแรกในฐานะเจ้าหน้าที่ตรวจสอบสิทธิบัตร เป็นสวรรค์ของนักปฏิวัติสังคมนิยมชาวเยอรมันและรัสเซีย เช่น ทรอตสกี, โรซา ลักเซมเบิร์ก, อเลกซานเดอร์ คูลอนไต และเลนิน เป็นต้น³² ไม่ต้องสงสัยเลยว่า ซูริก คือ ดินแดนที่เปิดกว้างสำหรับปัญญาชนผู้ใฝ่ฝันในลัทธิสังคมนิยม มีส่วนในการศึกษาหาความรู้ทางการเมือง—สังคมของไอน์สไตน์ โดยเฉพาะจากเพื่อนที่ติเตียนเช่น แอดเลอร์ (Friedrich Adler) ซึ่งเป็นบุตรของผู้นำพรรคสังคมนิยมประชาธิปไตยแห่งออสเตรีย และได้กลายเป็นพลังสำคัญของขบวนการปฏิวัติสังคมนิยมยุโรปในเวลาต่อมา

จิตสำนึกต่อประชาคม

ในฐานะนักสังคมนิยม ไอน์สไตน์ชื่นชมกับความคิดที่ว่า มนุษยชาติเปรียบดั่ง “ประชาคม” (community) ที่เกี่ยวพันกันอย่างแนบแน่น โดยมีความสนใจ ค่านิยม และเป้าหมายร่วมกัน อย่างไรก็ตาม โดยส่วนตัวแล้ว ไอน์สไตน์เป็นคนอ้างว้างโดดเดี่ยว ผู้ซึ่งคอยระวังระวังปัจเจกภาพของตน เขาปล่อยผมไว้จนยาวเฟื้อย โดยไม่ใคร่สนใจใยดี สวมเสื้อผ้าปล่อยตามสบายดูรุงรัง และไปทำงานโดยไม่สวมถุงเท้า ปรัชญาสังคมของไอน์สไตน์ คือ ความไม่กังวลสนใจกับสิ่งที่ปรากฏภายนอก นำประหลาดและดูเหมือนว่าจะขัดแย้งกันเสียด้วยซ้ำไปที่ไอน์สไตน์ มีบุคลิกภาพแบบปัจเจกนิยมและสังคมนิยมพร้อมกันในตัวเขา³³ ไอน์สไตน์

กังวลมากเกี่ยวกับ “ความยุติธรรมทางสังคม” ซึ่งเป็นมโนทัศน์ที่ตัวเองให้คำนิยามไว้อย่างคลุมเครือว่า

“จนกว่าจะได้มีการสร้างสรรค์และดำรงรักษาไว้ซึ่งสภาพของชีวิตมนุษย์ทุกผู้ทุกนามให้อยู่อย่างสุขสบาย และตระหนักในความผูกพันของมวลมนุษย์ตลอดจนประชาชาติทั้งผอง เราจึงจักสามารถกล่าวได้อย่างเต็มปากว่า มนุษยชาติมีอารยธรรม”³⁴

ความผูกพันร่วมกันของมนุษย์ทุกผู้ทุกนาม ซึ่งเป็นสาระสำคัญของมโนทัศน์เกี่ยวกับความยุติธรรมทางสังคมของไอน์สไตน์ คือ แก่นของข้อเขียนของเขาแล้วแล้วเล่าตลอดกาล อาทิ “กล่าวคือเมื่อพิจารณาจากความคิดเห็นของสามัญชนแล้ว ความประพฤติดังศีลธรรม มิใช่เพียงหมายถึง การปฏิเสธความริ้นรมย์ของชีวิตตามที่เราปรารถนา หากแต่ต้องกระทำเพื่อประโยชน์ที่สูงยิ่งขึ้นของมวลมนุษย์”³⁵ ไอน์สไตน์ต่อต้านคัดค้านระบบทุนนิยมอย่างรุนแรง ส่วนหนึ่งเป็นเพราะ เขาเห็นว่าระบบทุนนิยมเป็นระบบที่ละเมิดศีลธรรม และ “ความสนใจต่อหมู่คณะ” ของปัจเจกชน ซึ่งปรารถนาจะเห็น “เพื่อนมนุษย์ทุกคนผาสุกยิ่ง ๆ ขึ้นไป” นอกจากนั้นระบบทุนนิยมยังกระตุ้นให้ปัจเจกชนแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัวแต่เพียงอย่างเดียว ในขณะที่ทำให้ผลประโยชน์ร่วมกันของประชาคมลดลง รากฐานของความคิดเกี่ยวกับ

ความยุติธรรมทางสังคมของเขาหล่อหลอมขึ้นมาจากลัทธิยูดา (รวมทั้งวัฒนธรรม) ซึ่งเป็น “ข้อผูกพันที่รวมชาวยิวทั้งปวงเข้าเป็นหนึ่งเดียวกันมานานนับพันปี และยืนยันมาจนกระทั่งทุกวันนี้ เหนือสิ่งอื่นใด คือ อุดมคติประชาธิปไตยแห่งความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ตลอดจนความอดกลั้นในระหว่างมวลมนุษย์”³⁶ ไอน์สไตน์ชื่นชมยิวเจกเช่น โมเสส, สปีโนซา และมาร์กซ์ ล้วนเป็นบุคคลที่เขากล่าวถึงเป็นพิเศษเนื่องด้วยเขาเหล่านั้น “มีชีวิตอยู่ด้วยการเสียสละตนเพื่ออุดมคติแห่งความยุติธรรมทางสังคม” ซึ่งไอน์สไตน์ เชื่อว่า เป็นการตอบสนองทางวัฒนธรรมต่อมรดกของชาวยิว ไอน์สไตน์เชื่อว่า ความคิดสังคมนิยมของตนเป็นส่วนหนึ่งของความสำนึกแห่งประชาคมแบบยิวอันเป็นประเพณีที่ฝังรากลึกในจิตใจของชาวยิวมายาวนานหลายศตวรรษที่ถูกข่มเหงทารุณ³⁷

ศาสนา

กล่าวในแง่ชนบประเพณีแล้ว ไอน์สไตน์มิใช่ผู้ที่เลื่อมใสในศาสนา การอบรมสั่งสอนทางศาสนาที่เขาได้รับนั้นส่วนใหญ่แล้วเป็นไปตามพิธีเท่านั้น เมื่อครั้งที่ไอน์สไตน์อายุเพียง 12 ปี ก็สรุปว่า สิ่งปรากฏในคัมภีร์ไบเบิลเกิดจากแรงดลใจของจินตนาการที่ก้าวร้าว³⁸ เขาไม่เชื่อในพระเจ้าที่เข้าไปยุ่งย่ามกับชีวิตประจำวันของผู้คน อีกทั้งยังเห็นว่า ความคิดที่ว่าพระเจ้าเป็นสภาวะอย่างหนึ่งนั้นไม่สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของวิทยาศาสตร์ ซึ่งต้องการค้นหากฎ

ของเอกภพ ครั้งหนึ่งไอน์สไตน์ได้ตอบคำถามของเด็กน้อยคนหนึ่ง (ประถม 6) ซึ่งถามว่า “นักวิทยาศาสตร์ต้องอธิษฐาน (วิงวอน) หรือเปล่า” เขาตอบว่า

“การค้นคว้าทางวิทยาศาสตร์ตั้งอยู่บนความคิดที่ว่า ทุกสิ่งที่เกิดขึ้นล้วนมีกฎธรรมชาติกำหนด และกฎนั้นก็จริงสำหรับการกระทำของคนเรา ด้วยเหตุนี้ นักวิทยาศาสตร์ที่ทำการทดลองค้นคว้าหาความจริงจึงไม่อาจเชื่อว่า การอธิษฐานใด ๆ จะมีผลให้เกิดขึ้นตามที่ปรารถนาได้ อาทิเช่น ความปรารถนาที่จะหลุดจากสิ่งที่ยู่เหนือธรรมชาติ”³⁹

ไอน์สไตน์อธิบายแก่เด็กหญิงต่อไปว่า ความเชื่อของนักวิทยาศาสตร์ในกฎต่าง ๆ ทั้งหลายนั้น มนุษย์เราสามารถตรวจสอบได้ แต่ก็มีกฎหมายที่กว่ามนุษย์จะค้นพบได้จำเป็นต้องมีศรัทธาปสาทะในพลังอำนาจบางอย่างที่ยิ่งใหญ่เกินกว่าพลังอำนาจของนักวิทยาศาสตร์ที่พยายามที่จะเข้าใจเอกภพ ดังนั้น “การวิจัยทางวิทยาศาสตร์ จึงก่อให้เกิดความรู้ลึกพิเศษบางอย่างที่แตกต่างจากการเลื่อมใสศรัทธาในศาสนาของคนธรรมดาทั่วไป”⁴⁰

“พระเจ้าไม่ได้เล่นลูกเต๋ากับเอกภพ” (God does not play dice with universe.) คือข้อความที่มักมีผู้นำไปอ้างบ่อยครั้งเพื่ออธิบายถึงความคิด

ของเขาในเชิงเทววิทยารวมชาติเกี่ยวกับพระเจ้า ซึ่งแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนถึงวิธีการคิดของไอน์สไตน์ที่มีต่อฟิสิกส์และศาสนา ไอน์สไตน์ มีความเชื่อมั่นอย่างแน่นแฟ้นว่า เหตุการณ์ทั้งหลายที่เกิดขึ้นในเอกภพในทุกกาลสามารถอธิบายได้โดยกฎทางวิทยาศาสตร์ ปัญหาที่สำคัญสำหรับนักวิทยาศาสตร์ ก็คือ จักต้องค้นหากฎเหล่านั้นให้ได้ แล้วอธิบายให้เราเข้าใจ⁴¹ กล่าวอย่างย่อ คือ เขาเชื่อในสิ่งที่เอกภพกำหนด (universal determinism) การเคลื่อนในลักษณะคล้ายบัลลูนของกาแล็คซี่ภายในเอกภพ ถูกกำหนดไว้ตลอดเวลา ดังนั้น พลังของไอน์สไตน์ที่มีต่อโลกทางสังคม ก็คือ อนาคตของปัจเจกชนทั้งหลายจะถูกกำหนดไว้ (โดยกฎที่แน่นอนตายตัว) เท่า ๆ กับอดีตของเขาเหล่านั้นแล้ว ซึ่งหมายความว่า ไม่มีสิ่งที่เรียกว่า เจตจำนงเสรี ดังที่ไอน์สไตน์ได้เขียนถึง Julius-burger เพื่อนคนหนึ่งในปี 1946 “ขอให้คุณมีจุดยืนอันแน่วแน่เกี่ยวกับความรับผิดชอบของอีตเลอร์ ส่วนผมเองไม่เคยเชื่อว่า นักฟิสิกส์จะต้องมีความรับผิดชอบต่างไปจากนักกฎหมาย กล่าวอย่างเป็นรูปธรรม ก็คือ ไม่มีสิ่งที่เรียกว่า เจตจำนงเสรี”⁴²

ความบรรสาน* ตามธรรมชาติ

สำหรับไอน์สไตน์แล้ว ความบรรสานตามธรรมชาติของเอกภพ ซึ่งเป็นผลลัพธ์ของการ

* ความประสานสอดคล้องกัน

ทำงานของกฎต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกัน ก็คือ การสำแดงออกอันสูงสุดของความงามอันเป็นที่น่าพิศวง และอ่อนน้อมถ่อมตนจนเกินงานศิลปะ ไอน์สไตน์ เขียนไว้ว่า:

“ความรู้สึทางศาสนาที่ประสานปรองดองกันนี้เองที่ช่วยให้มนุษย์มีความแข็งแกร่ง (เพื่อที่จะทนทานต่อความล้มเหลวในการค้นหาหลักเกณฑ์ทางวิทยาศาสตร์) ใช้ว่าจะไร้เหตุผลเสียเมื่อไรที่ใครคนหนึ่งในยุควัตถุนิยมของเรากล่าวว่า นักวิทยาศาสตร์ที่เอาการเอางาน ได้แก่ ผู้ที่มีศรัทธาในศาสนาอย่างลึกซึ้งเท่านั้น”

ไอน์สไตน์ ได้อธิบายความรู้สึกของนักวิทยาศาสตร์ไว้อย่างชัดเจนอีกครั้งหนึ่ง ดังนี้ :

“ศรัทธาในศาสนาของนักวิทยาศาสตร์ อยู่ในรูปของความอัศจรรย์ใจอย่างไหลหลงต่อความบรรสานสอดคล้องของกฎธรรมชาติ ซึ่งปรากฏออกมาอย่างชาญฉลาดล้ำเลิศ ซึ่งหากจะนำความคิดและการกระทำทั้งปวงของมนุษย์ที่นับว่าเป็นระบบที่สุดไปเปรียบกับมันแล้ว ก็เป็นเพียงสิ่งที่ไร้ความสำคัญโดยสิ้นเชิง หลักการนี้ คือ หลักการที่ส่องทางให้แก่ชีวิตและงานของนักวิทยาศาสตร์ トラบเท่าที่เขายังสามารถเอาชนะความเห็นแก่ตัวของตนได้”⁴³

ในทัศนะของไอน์สไตน์ ความบรรสานตามธรรมชาติ คือพลังอันติมะ (ultimate) ที่

ควบคุมชะตากรรมของเอกชน หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ พระเจ้าของไอน์สไตน์ ซึ่งกำหนดจุดมุ่งหมายให้แก่การค้นคว้าทางวิทยาศาสตร์ รวมทั้งระเบียบและความกลมกลืนของสังคม⁴⁴

ความบรรสานตามธรรมชาติ คือ คุณค่าทางจริยธรรมสูงสุดที่เปลี่ยนรูปการค้นคว้าทางวิทยาศาสตร์ของไอน์สไตน์เกี่ยวกับสิ่งที่เป็นอย่างไป สู่ สิ่งที่จะเป็น กล่าวโดยย่อ คือ ความบรรสานตามธรรมชาติ เป็นทั้งสิ่งที่เป็นอย่างและสิ่งที่จะเป็น

ไอน์สไตน์ไม่พึงใจในทฤษฎี quantum mechanics ของ Bohr เพียงเพราะว่า มันไม่สามารถอธิบายและพยากรณ์แต่ละครั้งและทุก ๆ ครั้งที่อิเล็กตรอนวิ่งไปรอบ ๆ นิวเคลียสของอะตอม ทฤษฎีนี้สามารถพยากรณ์ตำแหน่งที่อาจเป็นไปได้ของอิเล็กตรอน ณ ขณะใดขณะหนึ่งเท่านั้น สำหรับไอน์สไตน์แล้ว พระเจ้ามิได้เล่นโยนลูกเต๋า หรือ เขียนอิเล็กตรอนอย่างเดาสุ่มไปรอบ ๆ แก่นของอะตอม แม้ว่าไอน์สไตน์ไม่สามารถที่จะเสนอทฤษฎีที่ดีกว่าและเต็มใจที่ยอมรับทฤษฎีของ Bohr ว่าเป็นเครื่องมือชั่วคราว (เฉพาะหน้า) ที่สะท้อนถึงสถานะแห่งความรู้ทางวิทยาศาสตร์ที่ยังไม่สมบูรณ์ จนกระทั่งถึงแก่กรรม เขาก็ยังคงมีศรัทธาว่ามีกฎบางกฎที่สามารถพยากรณ์เหตุการณ์ต่าง ๆ ในอะตอม ไอน์สไตน์ คิดว่า ความมุ่งมาดปรารถนาที่จะมีความประสานกลมกลืนของเอกภพ (ความมีระเบียบที่กฎต่าง ๆ สร้างขึ้น) ในมหาจักรวาล

(Macrocosm) จักต้องทำการพยากรณ์ความ
ประสานภายในจุลจักรวาล (microcosm) ของ
อะตอม ความประสานกลมกลืนกันของทั้งสอง
จักรวาล (มหและจุลจักรวาล) จักต้องรวมกัน
เข้าเป็นโครงสร้างใหญ่อันกลมกลืนกันสำหรับ
เอกภพทั้งหมด เขาเชื่อว่า “ในทางตรรกะนั้น
เป็นไปได้ที่จะสร้างกฎอันแม่นยำที่มีตัวคงที่
ต่างๆ ซึ่งมีค่าตายตัว ไม่อาจเปลี่ยนแปลงได้”⁴⁵

ก่อนหน้านี้ไอน์สไตน์จะค้นพบทฤษฎีสัม-
พัทธภาพนั้น มีแนวความคิดแบบยูคลิด (eucli-
cian) เกี่ยวกับเอกภพ ซึ่งยอมรับว่ามหจักรวาล
มีความประสานกลมกลืน โดยไม่จำเป็นที่จุล-
จักรวาลอันมีส่วนประกอบเป็นอิสระต่างหากจาก
มหจักรวาล ต้องมีความประสานกลมกลืน
พร้อมๆ กัน แต่แนวคิดใหม่ (noneuclidian)
เกี่ยวกับเอกภพ ถือว่า มีความเกี่ยวพันกัน
ระหว่างส่วนประกอบทั้งหมดในเอกภพ นั่นคือ
กาล อวกาศ มวล และพลังงาน และสิ่งเหล่านี้
เป็นสิ่งสัมพันธ์ ดังนั้นกฎแห่งเอกภพจักต้อง
เป็นอย่างเดียวกันไม่ว่าจะรับรู้จากภาพของ
อะตอมหรือจากภาพของผู้ที่เคลื่อนที่ใกล้กับ
ความเร็วของแสง บางคนจึงสรุปจากการอ่าน
ทฤษฎีของไอน์สไตน์ ว่าทุกสิ่งทุกอย่างในทฤษฎี
ของเขาเป็นสิ่งสัมพันธ์—ไม่มีสิ่งใดสมบูรณ์ ซึ่ง
ไม่ถูกต้อง สำหรับไอน์สไตน์แล้ว ความ
ประสานกลมกลืนโดยสิ้นเชิงเป็นมาตรฐานที่ไม่
อาจแปรเปลี่ยนได้—เป็นมาตรฐานทางจริยธรรม
เป็นสิ่งที่จักค้นพบแนวคิดอื่น ๆ เกี่ยวกับ

ระเบียบ (order) และเป็นสิ่งซึ่งสามารถกำหนด
ความถูกต้องของเหตุการณ์ทั้งปวงได้

ดอสโตเยฟสกี

ครั้งหนึ่งไอน์สไตน์ได้กล่าวไว้ว่า ฟิโอดอร์
ดอสโตเยฟสกี นักประพันธ์ชาวรัสเซียผู้แต่ง
เรื่อง Crime and Punishment, The Possessed,
The Idiot, The Raw Youth, The Brothers
Karamazov เป็นต้น “ได้ให้สิ่งต่างๆ แก่ข้าพเจ้า
มากกว่านักคิดอื่นใด มากกว่า Gauss เสีย
ด้วยซ้ำ”⁴⁶ ถ้อยแถลงนี้เป็นเงื่อนไขสำคัญที่
สามารถนำไปเชื่อมโยงทฤษฎีทางวิทยาศาสตร์
เข้ากับปรัชญาสังคมของไอน์สไตน์ โดยทั่วไป
นั้น นวนิยายของดอสโตเยฟสกีเป็นเรื่องราว
เกี่ยวกับความทุกข์ยากของมนุษย์ แต่ Boris
Kuznetsov ผู้เขียนชีวประวัติของไอน์สไตน์ได้
ย้ำว่า นวนิยายเหล่านั้นมีคำถามสำคัญเหนือ
สิ่งอื่นใด คือคำถามที่ว่า “จักสามารถมีความ
ประสานกลมกลืนของเอกภพได้อย่างไร หาก
ชะตากรรมของปัจเจกชนถูกทอดทิ้งและหาก
ปัจเจกชนคนใดคนหนึ่งเป็นเหยื่อของระบบ
สังคม?”⁴⁷ แน่นนอน สำหรับคำตอบของผู้
ประพันธ์ คือ หาที่มีความประสานกลมกลืนนั้น
ไม่ ระบบสังคมจักปราศจากศีลธรรม (ในแง่
ของความประสานกลมกลืน) นอกเสียจากต้อง
คำนึงถึงชะตากรรมของปัจเจกชนทุกคน ไอน์-
สไตน์เองก็เห็นพ้องด้วย และนี่ย่อมสะท้อนให้
เห็นถึงการขยายขอบเขตของฟิสิกส์ของไอน์-

สไตน์ไปสู่การถกเถียงเรื่องศีลธรรมในระบบสังคมที่มีทุนครอบงำอยู่ สำหรับไอน์สไตน์ การกระทำและชะตากรรมของปัจเจกชนแต่ละคน จำต้องสอดคล้องกับการกระทำและชะตากรรมของคนอื่นทั้งหมด เพื่อที่จะได้มีความประสานกลมกลืนทางสังคมโดยสมบูรณ์ และเพื่อว่าจะได้มีความประสานกลมกลืนของเอกภพโดยแท้ ชะตากรรมของปัจเจกชน (และเหตุการณ์ต่าง ๆ อันเป็นตัวแทนของพวกเขา) ไม่อาจปล่อยให้ เป็นไปอย่างสุ่มเสี่ยง ดังเช่น อิเล็กตรอนที่วิ่งวนอยู่ในอะตอม คุณเห็นทอฟ สรุปไว้ว่า:

“สารัตถะของศิลปะของเขา (ดอสโตเยฟสกี) ก็คือ การร้องอุทธรณ์ต่อศตวรรษที่ 20 มนุษย์ปรารถนาความประสานกลมกลืนทางสังคมและศีลธรรมที่ไม่ทอดทิ้งความบาดหมาง แม้ว่าจะเกิดขึ้นก็ได้ก็ตาม และก็ไม่มีปฏิเสธที่จะคำนึงถึงความทุกข์ยากของมนุษย์ทุกผู้ทุกนาม เป็นความประสานกลมกลืนที่ไม่มีที่ว่างไว้ให้มีการบังคับ การกดขี่ข่มเหง หรือการดกดขี่เหยียดหยามผู้ที่อ่อนแอกว่าอยู่เลย”⁴⁸

ปรัชญาสังคมของไอน์สไตน์ คือ ทศนะที่มองปัจเจกชนในสองมิติ อันได้แก่ การเห็นแก่ตัว (อัตตา) พยายามแสวงหาความสุข และหลีกเลี่ยงความเจ็บป่วย อีกมิติหนึ่ง คือ มิติทางสังคมที่คนเราเข้าไปเกี่ยวข้องกับชีวิตและชะตากรรมของคนอื่น⁴⁹ ไอน์สไตน์เชื่อว่า ใน

ระบบทุนนิยมนั้น การแข่งขันได้ทำลายความห่วงกังวลของคนที่มีต่อสังคม “ทุกสิ่งทุกอย่างถูกครอบงำ โดยความเชื่อในประสิทธิภาพและความสำเร็จ ในขณะเดียวกันก็มิได้สนใจในเรื่องคุณค่าของสิ่งต่างๆ รวมทั้งคุณค่าของคนที่เกี่ยวข้องกับจุดมุ่งหมายของศีลธรรมของสังคมมนุษย์ อนึ่ง ความเสื่อมทรามทางศีลธรรมเป็นผลมาจากการแข่งขันทางเศรษฐกิจอย่างไร้เมตตาธรรม”⁵⁰ คนงานไม่อาจกังวลสนใจในสวัสดิการของคนอื่นเพียงเพราะเขาถูกบังคับให้จำเป็นต้องยอมรับค่าจ้างพอประทังชีพ หากคนงานช่วยเหลือใครสักคน หรือมีความห่วงใยในการสร้าง “จุดมุ่งหมายของสังคม” เขาจะต้องเสี่ยงกับการอดตาย ผู้ประกอบการธุรกิจก็ต้องตระหนักถึงการห่วงใยในสวัสดิการของคนอื่นให้รอบคอบ เพราะว่าเขาจะต้องเสียต้นทุนเพิ่มขึ้น และอาจต้องพ่ายแพ้ผู้ประกอบการธุรกิจอื่นที่เป็นคู่แข่งกันของตน ในทัศนะของไอน์สไตน์ เราเป็นผลผลิตของกระบวนการทางสังคม ดังนั้นเราทั้งหลายจึงเป็นสัตว์สังคม (Social being) นั่นคือ ความประสานกลมกลืนของเอกภพ ขึ้นอยู่กับประชาชนที่มีบทบาทในฐานะสัตว์สังคม (Social animals) และเป็นผู้ที่ห่วงใยในสวัสดิการของผู้อื่นทุกคน ในโลกของไอน์สไตน์ ระบบทุนนิยมในฐานะที่เป็นรูปแบบแห่งสถาบัน ย่อมไร้ศีลธรรมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เพราะว่า มันไม่ได้เปิดโอกาสให้ผู้คนสนใจใยดีผู้อื่น จึงก่อให้เกิด ความไม่ประสานกลมกลืนกัน อีกทั้งยัง

ขัดต่อมาตรฐานทางศีลธรรม
ในทัศนะของไอน์สไตน์ด้วย

เสรีภาพส่วนบุคคล

แต่ก็เป็นเรื่องน่าแปลก
อีกเหมือนกันที่ไอน์สไตน์ยอม
รับนับถือเสรีภาพของปัจเจก-
ชน ครั้งหนึ่ง เขาได้เขียนไว้ว่า
การค้นพบ จะเป็นในทางวิทยา-
ศาสตร์ก็ดี ศิลปะ หรือ อื่น ๆ
จักทำได้ก็แต่โดยคนที่มีอิสระ
เสรี ในอีกวาระหนึ่งเขากล่าว
เพิ่มเติมว่า

“หากเราต้องการต่อต้าน
อำนาจที่คุกคามข่มขู่
เสรีภาพทางปัญญาและ
เสรีภาพของปัจเจกชน
แล้วไซ้ เราจักต้อง

เข้าใจเสียก่อนว่า อุปสรรคข้างหน้าเรานั้น
มีอะไรบ้าง และเราเป็นหนี้บุญคุณต่อเสรี
ภาพที่บรรพบุรุษของเราได้มาหลังจาก
การต่อสู้อย่างทรหดอดทน หากปราศ-
จากเสรีภาพดังกล่าว เราก็อาจไม่มีเชค-
สเปียร์, เกอเธ่, นิวตัน, ฟาราเดย์, ปาส-
เตอร์ และลิสเตอร์ ไม่มีบ้านที่น่าอยู่อาศัย
ไม่มีรถไฟ ไม่มีวิทยุ ไม่มีวิธีการป้องกัน
โรคระบาด ไม่มีหนังสือราคาถูก ไม่มี

วัฒนธรรม ตลอดจนไม่มีศิลปะให้เราได้
ปรีดาปราโมทย์⁵¹

มโนทัศน์เกี่ยวกับเสรีภาพของไอน์สไตน์
ไม่ได้ขัดแย้งกับมโนทัศน์เกี่ยวกับเอกภพกำหนด
(universal determinism) และระบบทฤษฎี
ไอน์สไตน์เชื่อว่า เสรีภาพที่แท้จริงมิใช่การ
แสดงออกภายนอกที่บุคคลกระทำต่อสิ่งของหรือ
ต่อตัวเขาเอง ซึ่งเป็นเสรีภาพดังที่เข้าใจกัน
ในการทำงานของระบบตลาดเสรี แต่ทว่าเสรี

ภาพแท้จริงนั้นเป็นเสรีภาพทางพุทธิปัญญา ซึ่งเป็นการปลดปล่อยปัจเจกชนออกจาก การเกี่ยว-
ข้องในทางโลกและวัตถุไปสู่การไตร่ตรองใคร่
ครวญ—เป็นความมหัศจรรย์ของระเบียบ “อันดี
ลับ” ของเอกภพ หรือเป็นพัฒนาการของคุณภาพ
และความสามารถทางศิลปะ เสรีภาพนี้ ก็คือ
ความสามารถที่จะสร้างสรรค์ความรู้เกี่ยวกับตน
และสภาพแวดล้อมของตน⁵²

ตัวแบบ (model) อันเหมาะสมของมนุษย์
ในทัศนะของไอน์สไตน์ คือ การเป็นนักคิดที่
ไตร่ตรองและฉลาด มิใช่การเป็นผู้ผลิตและผู้
ค้าขายที่ต้องการกำไรสูงสุด⁵³ ความสะดวกสบาย
ทางวัตถุอันแน่นอในระดับหนึ่งเป็นสิ่งจำเป็นต่อ
มนุษย์แบบแรก ซึ่งเป็นมนุษย์ที่มีเสรีภาพอย่าง
แท้จริง แต่ทว่ามิได้หมายความว่า ระบบ
เศรษฐกิจจึงต้องดำเนินไปโดยการผลิตอย่างมี
ประสิทธิภาพ จริงอยู่ ระบบเศรษฐกิจหนึ่ง ๆ
ที่สามารถผลิตได้อย่างมีประสิทธิภาพจะกดบ้-
เจกชนลงเป็นทาสของความต้องการทางวัตถุอัน
ไม่มีที่สิ้นสุดอันเป็นระบบที่ไม่อาจสนองความ
อยากของคนได้โดยสิ้นเชิง แต่ไอน์สไตน์ก็
ไม่ได้มองว่า การควบคุมระบบตลาดและความ
พยายามร่วมกันที่จะกระจายรายได้ให้เสมอภาค
ยิ่งขึ้นนั้น เป็นการปฏิเสธเสรีภาพ ตรงกันข้าม
มันเป็นมรรคาที่จักนำไปสู่เสรีภาพ—เสรีภาพ
ภายใน ทั้งนี้เพื่อปลดปล่อยมนุษยชาตินั่นเอง

กล่าวโดยสรุปแล้ว นักเศรษฐศาสตร์ที่
นิยมระบบทุนนิยม อาจไม่เห็นด้วยกับการ
พิจารณาของไอน์สไตน์เกี่ยวกับระบบทุน เพราะ
ทั้งสองฝ่ายเริ่มต้นไม่เหมือนกันในเรื่องมีทัศน์
เกี่ยวกับธรรมชาติของเสรีภาพ ยิ่งกว่านั้น คือ
ทั้งสองฝ่ายยังเห็นไม่เหมือนกันในเรื่องของความ
หมายของประสิทธิภาพ นักเศรษฐศาสตร์เห็น
ว่า ประสิทธิภาพคือ การปรับปรุงการผลิตให้
ดีขึ้น เพราะผู้ผลิตสามารถเลือกค้าขายสินค้าและ
บริการได้อย่าง “เสรี” ส่วนไอน์สไตน์เห็นว่า
ประสิทธิภาพจะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อสวัสดิการของ
คนเพิ่มขึ้นภายหลังจากที่ได้รับการปลดปล่อย
จากความต้องการอัน จำเป็น ด้านวัตถุแล้วจึง
สามารถคิดอย่างใคร่ครวญไตร่ตรอง ซึ่งจะ
ห่วงใยในสวัสดิการของผู้อื่นได้ในที่สุด

อย่างไรก็ตาม ทัศนะของไอน์สไตน์เกี่ยวกับ
เสรีภาพและเอกภพกำหนด คงลงรอยกันไม่ได้
โดยสมบูรณ์ เนื่องจากไอน์สไตน์ไม่ได้พยายาม
บอกเราว่า มนุษย์ผู้ซึ่งถูกกำหนดการกระทำไว้
ก่อนแล้ว โดยกฎของเอกภพ จะเป็นมนุษย์ที่
มีเสรีภาพได้อย่างไร เราจึงไม่ทราบว่าจะ
ห่วงใยในชะตากรรมของมนุษยชาติ ถ้าหากว่า
อนาคตของเราก็ถูกกำหนดไว้แล้วเช่นเดียวกับ
อดีตของเรา บางทีไอน์สไตน์อาจจะตอบว่า การ
กระทำของเราถูกกำหนดโดยอย่างอื่น มิใช่โดย
ความคิดของเรา และเราสามารถมีประสบการณ์
เกี่ยวกับเสรีภาพในทางพุทธิปัญญา มิใช่ใน

ทางกาย แต่ก็จะมีคำถามต่อไปอีกว่าเหตุใดเราจึงต้องห่วงกังวลกับการทำงานของระบบทุนนิยม หากทุกสิ่งทุกอย่างไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ และมนุษย์ก็ไม่มีอะไรควบคุมชะตากรรมของตนเลยแม้แต่เน้อย

บทสรุป

เราได้เห็นว่า ข้อวิพากษ์วิจารณ์ของไอน์สไตน์ต่อระบบทุนนิยมมีลักษณะแบบมาร์กซ์อยู่มากมาย แต่ตรงกันข้ามกับที่มาร์กซ์เรียกร้อง ไอน์สไตน์ไม่เคยสนับสนุนการปฏิวัติ ไอน์สไตน์หนุนให้มีการเปลี่ยนแปลงระบบการศึกษาเพื่อ

สร้างคุณค่าทางสังคมและประชาคม ซึ่งในที่สุดแล้ว อาจนำไปสู่การสลายตัวของระบบทุนนิยมแล้วมีระบบโลกที่มีการวางแผน รวมทั้งมีการขยายตัวของเสรีภาพแห่งปัจเจกชนด้วย เป็นปัญหาอยู่ว่าระบบการเมืองและการศึกษาจะปลดพันจากการควบคุมของนายทุนได้อย่างไร ระบบเศรษฐกิจที่วางแผนไว้จะดำเนินไปในลักษณะใด จะควบคุมรัฐบาลที่มีอำนาจในการวางแผนระบบเศรษฐกิจทั้งหมดได้อย่างไร คำถามเหล่านี้เป็นสิ่งสำคัญยิ่งที่ไอน์สไตน์ได้ตั้งคำถามไว้ แต่แทบจะไม่มีคำตอบให้เราเลย ■

เชิงอรรถ

¹Nigel Calder, *Einstein's Universe* (New York : Viking Press, 1979), p. 1.

²Banesh Hoffman, *Albert Einstein : Creator or Rebel* (New York : Viking Press, 1973), p. 3.

³ในการพิจารณาว่านักฟิสิกส์มองเศรษฐศาสตร์อย่างไร เราอาจตั้งคำถาม เช่น “ใครบ้างสนใจเศรษฐศาสตร์ของไอน์สไตน์? มีใครสนใจฟิสิกส์ของ ศาสตราจารย์พอล แชมวอลสัน อย่างจริงจังบ้าง” คำตอบอาจมีอยู่อย่างน้อยสามประการคือ ประการแรก เราอาจศึกษาเศรษฐศาสตร์ของไอน์สไตน์ เนื่องจากเราสนใจที่จะทราบว่านักวิทยาศาสตร์คนสำคัญคิดอย่างไรต่อเรื่องราวที่มีได้เกี่ยวข้องกับอาชีพของเขาโดยตรง ประการที่สอง เราอาจสามารถเรียนรู้บางสิ่งบางอย่างเกี่ยวกับชีวิตของคน ๆ หนึ่ง และประการที่สาม เป็นความจริงว่า มีบางคนเท่านั้นที่สนใจฟิสิกส์ของศาสตราจารย์แชมวอลสัน อย่างไรก็ตาม เราก็ทราบว่าเขามีอิทธิพลอย่างมากนับ (เมื่อเทียบกับเวลาที่แชมวอลสันอุทิศให้กับอาชีพเศรษฐศาสตร์ของตน) ในการเขียนเรื่องราวเกี่ยวกับฟิสิกส์ แต่หากเขาทำเช่นนั้นจริง ๆ เราก็จะได้ติดตามความคิดของเขาเกี่ยวกับฟิสิกส์ และ เศรษฐศาสตร์ ว่าเขาคิดอย่างไร และเพราะเหตุใดเขาจึงคิดเช่นนั้น ซึ่งอาจเป็นทั้งสนใจของทั้งนักเศรษฐศาสตร์และนักฟิสิกส์ก็ได้

⁴Albert Einstein, *Out of My Later Years* (Secaucus, N.J : Citadel Press, 1976), p. 128—129.

⁵Albert Einstein, *The World as I See It* (Secaucus, N.J. : Citadel Press, n.d.), p. 38

⁶Einstein, *Out of My Later Years*, p. 129.

⁷Einstein, *The World as It See It*, p. 38.

⁸เล่มเดียวกัน, น. 152.

⁹เล่มเดียวกัน, น. 70.

¹⁰เล่มเดียวกัน, น. 70—71.

¹¹เล่มเดียวกัน, น. 77.

¹²ในการปกป้องสิทธิสังคมนิยม ไอน์สไตน์ ได้เขียนไว้ว่า “ข้าพเจ้าเชื่อว่า มีหนทางอยู่เพียงหนึ่ง ในการกำจัดความชั่วร้าย (ของระบบทุนนิยม) นั่นคือ โดยการสร้างสรรค์ระบบเศรษฐกิจแบบสังคมนิยม พร้อม ๆ กับระบบการศึกษาที่มีเป้าหมายรับใช้สังคม ในระบบเศรษฐกิจดังกล่าว บัณฑิตการผลิตเป็นของสังคม และถูกนำไปใช้ประโยชน์ ในลักษณะที่มีการวางแผนไว้ ระบบเศรษฐกิจที่มีการวางแผน ซึ่งสามารถปรับปรุงการผลิตให้สอดคล้องกับความต้องการอันจำเป็นของประชาคม จะช่วยกระจายงานให้ทุกคนที่สามารถทำงานได้ ได้มีงานทำ และช่วยกำกับการดำรงชีพของคนทุกคน ไม่ว่าจะเป็น ชาย หญิง หรือเด็ก การศึกษาของบัณฑิตรุ่น นอกจากจะช่วยส่งเสริมความสามารถภายในของเขาเองแล้ว ยังสร้างความรับผิดชอบในตัวเองให้มากขึ้นด้วยกับ แทนที่จะเป็นการศึกษาเพื่อแสวงหาอำนาจ และความสำเร็ดังที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน” (*Out of My Later Years*, p. 110.).

¹³Einstein *Out of My Later Years*, p. 128

¹⁴ไอน์สไตน์ ตูหมิ่นถ่มถุยถนอสังคมนิยมอย่างชัดแจ้งในงานเขียนของเขา “ความ สะดวกสบาย และความ สุข สำหรับข้าพเจ้าแล้วเห็นว่า หาใช่จุดหมายไม่ ข้าพเจ้าเรียกความเสื่อมทรามทางจริยธรรมเหล่านี้ว่าเป็นอุดมคติของฝูงสุกร.....เป้าหมายร่วมกันแห่งความอดสาหัสของมนุษย์—การเป็นเจ้าของ, ความสำเร็จ และความ พึงพอใจ นั้น ข้าพเจ้าเห็นว่า เป็นสิ่งที่น่าชิงชังยิ่งก็จริงเสมอมานับตั้งแต่ข้าพเจ้าอยู่ในวัยครุ่น” (อ้างใน A P French, ed. *Einstein : A Centenary Volume* (Cambridge, Mass : Harvard University Press, 1979), p. 217)

ไอน์สไตน์ กล่าวซ้ำแล้วซ้ำเล่าว่า ระบบทุนนิยมขาดทิศทางที่แน่นอน ดังนั้นย่อมจำเป็นอย่างยิ่งที่ระบบนี้จะต้องไว้ระบบ และมีลักษณะของอนาธิปไตย :

“บัณฑิตการผลิตที่เป็นเครื่องจักรกลในระบบเศรษฐกิจที่ไว้ระบบ ขาดการวางแผน จะมีผลประการหนึ่ง คือ มนุษยชาติจำนวนมากจะไม่เป็นสิ่งที่จำเป็นอีกต่อไปในกระบวนการผลิตสินค้าและบริการ ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นทันทีจากการขจัดคนออกไปจากกระบวนการผลิตก็คือ อำนาจซื้อจะลดลง รวมทั้งคุณค่าของแรงงานจะลดลงไปด้วย เพราะมีการแข่งขันกันเสนอแรงงาน ในช่วงระยะเวลาไม่นานนักก็ย่อมจะส่งผลให้เกิดอุปสรรคในการผลิตสินค้าต่าง ๆ อีกประการหนึ่ง การเป็นเจ้าของบัณฑิตการผลิตย่อมก่อให้เกิดอำนาจ ซึ่งไม่ทัดเทียมกัน และสถาบันทางการเมืองของเราไม่อาจจัดความไม่เสมอภาคนั้นได้ มนุษยชาติจึงตกอยู่ในภาวะที่ต้องดิ้นรนเพื่อสร้างสังคมใหม่ ซึ่งอาจเป็นการต่อสู้ที่นำมาซึ่งเสรีภาพอันแท้จริงก็ได้ ถ้าแม้ว่าคนรุ่นเราแสดงให้เห็นว่าสามารถปฏิบัติการนี้ได้เป็นอย่างดีเลิศ” (*Out of My Later Years*, p. 136.).

¹⁵เล่มเดียวกัน.

¹⁶Albert Einstein, *Albert Einstein : The Human Side*, Helen Dukas and Banesh Hoffman, eds. (Princeton ; N.J. : Princeton University Press, 1979), p. 82.

¹⁷Einstein, *Out of My Later Years*, p. 170.

¹⁸เล่มเดียวกัน, น. 179.

¹⁹Einstein, *The World as I See It*, p. 73.

²⁰Einstein, *Out of My Later Years*, p. 123.

²¹เล่มเดียวกัน.

²²เล่มเดียวกัน, น. 12.

²³เล่มเดียวกัน, น. 13.

²⁴Einstein, *The World as I See It*, p. 73.

²⁵เล่มเดียวกัน, น. 75.

²⁶เล่มเดียวกัน, น. 74.

²⁷เล่มเดียวกัน, น. 77.

²⁸เล่มเดียวกัน, น. 76.

²⁹เล่มเดียวกัน, น. 77.

³⁰เล่มเดียวกัน, น. 74.

³¹Einstein, *Out of My Later Years*, pp. 173-174.

³²Ronald W. Clark, *Einstein : The Life and Times* (New York : Avon Books, 1971), chapters 1-3.

³³ครั้งหนึ่งไอน์สไตน์เขียนไว้ว่า “จากแนวความคิดนี้ จะเห็นได้ว่า เราไม่เพียงจะต้องอดทนต่อความแตกต่างระหว่างปัจเจกชนและระหว่างกลุ่มต่างๆ เท่านั้น หากแต่เราควรจะต้องเต็มใจยอมรับความแตกต่างเหล่านั้นและถือเสมือนว่ามันเป็นสิ่งที่ช่วยเกื้อกูลการดำรงอยู่ของเรา นี่แหละคือ สารัตถะของความอดทน (ขันติธรรม) ที่แท้จริง หากปราศจากความอดกลั้นอดทนในความหมายที่เบ็ดเตล็ดที่สุดนี้แล้ว ก็อย่าได้ถามถึงศีลธรรมที่แท้จริงให้เสียเวลาเลย” (เล่มเดียวกัน, น. 19.).

³⁴เล่มเดียวกัน, น. 258-259.

³⁵เล่มเดียวกัน, น. 19.

³⁶เล่มเดียวกัน, น. 249.

³⁷เล่มเดียวกัน.

³⁸Paul Arthur Schlipp Zed., *Autobiographical Notes* (Evanston, Ill. : Library of Living Philosophers, 1949), p. 5.

³⁹เล่มเดียวกัน, น. 32.

⁴⁰เล่มเดียวกัน, น. 33.

⁴¹ไอน์สไตน์ เขียนว่า “แต่นักวิทยาศาสตร์ก็ยังคงถูกรบกวนอยู่ด้วยความรู้สึกของสาเหตุแห่งเอกภพสำหรับพวกเขาเนิ่น อนาคตก็น่าสนใจ ซึ่งเป็สิ่งจำเป็นเท่าๆ กัน และต้องถูกกำหนดโดยอดีต” (*The World as I See It*, p. 29.).

⁴²Einstein, *The Human Side*, p. 81.

⁴³Einstein, *The World as I See It*, p. 29.

⁴⁴ไอน์สไตน์ กล่าวว่า “ความเชื่ออันลึกซึ้งแบบญาณทัศนะถึงความมีอยู่ของอำนาจความคิดระดับสูง ซึ่งสำแดงตัวของมันออกมาในเอกภพอันไม่อาจเข้าใจได้นี้แหละ คือ ความหมายของคำว่า พระเจ้าของข้าพเจ้า” (อ้างใน Ronet Clark, *Einstein*, p. 168.) ใน ค.ศ. 1955 Abba Eban เอกอัครราชทูตอิสราเอลประจำองค์การ

สหประชาชาติได้ชี้ให้เห็นความเกี่ยวพันอย่างยิ่งระหว่างลัทธิบูดาและ การแสวงหาความประสานกลมกลืนแห่ง เอกภพ ว่า “จิตใจของชาวยุโรปยังคงฝังแน่นอยู่กับความคิดเกี่ยวกับระเบียบ และความประสานกลมกลืนของเอกภพ ครอบงำให้ทุกวันนี้ก็ยังมีการแสวงหากฎต่าง ๆ ที่ควบคุมพลังแห่งจักรวาล; กฎเกี่ยวกับความประสานกลมกลืน กันอย่างสัมพันธ์ในธรรมชาติ ; ความคิดเกี่ยวกับสัมพันธ์ภาพที่อาจคำนวณได้ระหว่างมวลและพลังงาน—ทั้งหมดนี้ ดูเหมือนว่าจะมีต้นตอมาจากปรัชญาพื้นฐานของอียิปต์”

Ronald Clark กล่าวเพิ่มเติมว่า “นี่ฟังดูเหมือนกับการรับรู้หลังจากเหตุการณ์บวกกับการอ้างเป็นพิเศษ แต่ถึงกระนั้นก็ปรากฏว่า มันก็พิสูจน์ว่าชาวยุโรปมาจนนับตั้งแต่ศตวรรษที่ 19 เรื่อยมา และยังเพิ่มมากขึ้นด้วยซ้ำที่ได้พยายามค้นคว้าหาความเป็นเอกภาพของโลกภายในปรมาณู (Subatomic world) ทำให้เห็นว่ามีความเป็นไปได้ดังข้ออ้างของ Eban และยากที่จะโต้แย้งข้ออ้างดังกล่าว” (Clark, *Einstein : The Life and Times*, p 36.).

⁴⁵Einstein, *Autobiographical Notes*, p. 63.

⁴⁶Boris Kuznetsov, “Einstein, Science and Culture” in *Albert Einstein : A Centenary Volume*, p. 178.

⁴⁷เล่มเดียวกัน.

⁴⁸Boris Kuznetsov, *Einstein and Dostoevsky* (London : Hutchinson Educational, 1972), pp.15–20.

⁴⁹Einstein, *Out of My Later Years*, pp. 15–20.

⁵⁰เล่มเดียวกัน, น. 18.

⁵¹เล่มเดียวกัน, น. 149.

⁵²Einstein. *Autobiographical Notes*, p. 5.

⁵³คุชเน็ตซอฟ วิจารณ์ปรัชญาสังคมของไอน์สไตน์ไว้ว่า “ความรู้ คือ การปลดปล่อย, คือ การจำเริญ และการตระหนักถึงเสรีภาพภายใน นี่คือความหมายของมนุษย์ ซึ่งเป็นผู้คิดไตร่ตรองและเป็นผู้ทำประโยชน์ เป็นกระบวนการแห่งการพัฒนาวัฒนธรรม หรือกล่าวให้แน่ชัดลงไป คือ ความรู้เป็นรากฐานที่ทำให้การพัฒนาทางวัฒนธรรมไม่อาจหวนกลับคืนได้” (“Einstein. Science, and Culture,” p 178.).

ปาจารย์สาร

ฉบับใหม่

วางแผงแล้ว

.....

ชวนอ่านด้วย

บทสัมภาษณ์ ส. ศิวรักษ์

มองพระพุทธศาสนาและรัฐสังคมนิยมในปัจจุบัน พิจารณาจากกรณีของจีน

และบทความหนัก ๆ แต่ทำให้อ่านง่าย

การประเมินค่าลัทธิมากซ์

จากจุดยืนของชาวพุทธรุ่นใหม่